

ทรงดูจดพระโพธิสัตว์เจ้า

ทศพนธ์ นรทัศน์ เรียบเรียง

thossaphol@ictforall.org

ตลอดระยะเวลากว่า 6 ทศวรรษแล้วที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงอุทิศพระอุตสาหะทั้งมวลเพื่อการพัฒนาประเทศและคุณภาพชีวิตของชนชาวไทย ทุกข์น้อยใหญ่ของพสกนิกรทั่วทุกท้องที่ต่างได้รับการบรรเทาด้วยพระบารมีล้นเกล้า แม้ว่าจะอยู่ในพื้นที่ที่มีความยากลำบากและเสี่ยงภัย กระทั่งในพื้นที่ที่มีการก่อการร้ายอย่างรุนแรงในอดีต พระองค์ท่านก็เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมบำรุงขวัญและพระราชทานความช่วยเหลือ โดยไม่ทรงเห็นแก่ภัยอันตรายที่จะเกิดแก่พระองค์เลย แม้การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมพสกนิกรทั่วไป ภาพที่พบเห็นเสมอๆ ก็คือการที่ทรงนั่งพับเพียบกับพื้นในระดับเดียวกับราษฎร แม้ว่าพื้นตรงนั้นจะเป็นพื้นดินลูกรัง ดินโคลนเปียกแฉะ หรือแดดร้อนเปรี้ยว

หากจะถามว่าอะไรที่ทำให้พระองค์ท่านทรงรักประชาชนและประชาชนรักพระองค์ท่านได้ถึงเพียงนี้ คำตอบก็คือ **หลักธรรม** ที่ทรงยึดมั่นเป็นหลักในการดำรงพระองค์ ในอันที่จะให้มีความเป็นไปโดยธรรมและยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่อาณาประชาราษฎร์ จนเกิดความชื่นชมยินดี ดังพระปฐมบรมราชโองการที่ทรงพระราชทานในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2493 ความว่า "เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม"

ใครเลยจะคิดว่า จะมีพระมหากษัตริย์ผู้สละเสียดความสุขส่วนตน ไม่ยึดติดในฐานะอันสูงส่ง เสด็จไปยังถิ่นของราษฎรผู้ยากไร้กันดารเพื่อทรงช่วยเหลือเขาเหล่านั้นด้วยพระวิริยะอุตสาหะ ไม่ว่าแดดร้อนหรือลมแรง ก็ให้เห็นพระองค์เคียงข้างอยู่กับพวกเขาด้วยความรักอันบริสุทธิ์ ซ้ำไม่ต่างอะไรกับบิดาที่ทราบว่ามีบุตรของตนกำลังตกทุกข์ได้ยากอยู่ ณ ที่แห่งใด ก็เร่งรีบไปช่วยบำบัดโดยมิได้เห็นแก่ความยากลำบาก ทำให้ความรักและเทิดทูนที่ราษฎรมีต่อพระองค์เพิ่มพูนมั่นคง เหมือนบุตรที่รักและเทิดทูนผู้ให้กำเนิดฉันนั้น ความจริงที่มีอยู่ตลอดหกสิบปีเช่นนี้ ได้สะท้อนให้เห็นถึงพระเมตตาคุณ พระมหากรุณาธิคุณที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงบำเพ็ญนี้ ดูจดพระโพธิสัตว์ที่ทรงนำผู้อื่นให้ข้ามพ้นห้วงทุกข์โดยแท้ เคยมีผู้กล่าวไว้ว่า "พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นดูจดพระโพธิสัตว์" แต่ผู้เขียน

ก็หาได้เข้าใจในความหมายของคำว่าพระโพธิสัตว์มากนักว่าเป็นอย่างไร กระทั่งผู้เขียนได้ค้นพบข้อมูลเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์จากสารานุกรมเสรีออนไลน์ (<http://th.wikipedia.org/wiki/พระโพธิสัตว์/>) ซึ่งอ้างอิงจาก ผาสุข อินทราวุธ. พุทธปฏิมาฝ่ายมหายาน. กทม. โรงพิมพ์อักษรสมัย. 2543. หน้า 83-84. ซึ่งได้กล่าวถึงพระโพธิสัตว์ไว้ว่า

พระโพธิสัตว์ (Bodhisattva) หมายถึง บุคคลที่บำเพ็ญบารมีหรือกระทำความดีต่างๆ เพื่อให้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตกาล มีพระโพธิสัตว์เป็นจำนวนมากตามความเชื่อในฝ่ายเถรวาท และมหายาน แต่มีความแตกต่างกันไป

คุณสมบัติของพระโพธิสัตว์ มีอยู่ 3 ข้อใหญ่ คือ

1. **มหาปรัชญาหรือปัญญาอันยิ่งใหญ่** หมายความว่า จะต้องเป็นผู้มีปัญญาเห็นแจ้งในสังขารม ไม่ตกเป็นทาสของกิเลส
  2. **มหากรุณา** หมายความว่า จะต้องเป็นผู้มีจิตกรุณาต่อสัตว์ทั้งหลายอย่างปราศจากขอบเขต พร้อมทั้งจะสละตนเองเพื่อช่วยสัตว์ให้พ้นทุกข์
  3. **มหาอุपाय** หมายความว่า พระโพธิสัตว์จะต้องมีวิธีการชาญฉลาดในการแนะนำ อบรมสั่งสอนผู้อื่นให้เข้าถึงสังขารม
- คุณสมบัติทั้งสามข้อนี้ เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ข้อแรกเป็นการบำเพ็ญประโยชน์ตนให้ถึงพร้อม ส่วนข้อหลังสองข้อนั้น เป็นการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่น

บารมี 30 ทศ

บารมี หมายถึง การกระทำที่ประเสริฐ การกระทำที่ประกอบด้วยกุศลเจตนาคุณงามความดีที่ควรกระทำ คุณงามความดีที่ได้บำเพ็ญมา คุณสมบัติที่ทำให้ง่ายใหญ่ เป็นธรรมส่วนหนึ่งที่สำคัญ ซึ่งช่วย เหลือเกื้อกูลให้ผู้ปฏิบัติได้ถึงซึ่งโพธิญาณ ซึ่งบารมีที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญ คือ

1. **ทานบารมี** หมายถึง การสละออก การให้ต่างๆ โดยมีเจตนาช่วยเหลือเป็นสำคัญ
2. **ศีลบารมี** หมายถึง การรักษาศีลให้เป็นปกติ หากเป็นฆราวาสหมายถึงการถือศีล 5 หากเป็นนักบวชคือการถือศีล 8 ขึ้นไป
3. **เนกขัมมะบารมี** หมายถึง การออกบวช (หากฆราวาสถือศีล ๘ ก็นับเป็นเนกขัมมะบารมีได้เช่นกัน เพราะเป็นการกระทำเพื่อละกาม)
4. **ปัญญาบารมี** หมายถึง การกระทำเพื่อเพิ่มพูนปัญญา
5. **วิริยะบารมี** หมายถึง การกระทำที่ด้วยความเพียรเป็นที่ตั้ง การมีวิริยะอาจไม่ได้หมายถึงการเพียรจนกระทั่งตัวตายในครั้งเดียว แต่หมายถึงมีความพยายามทำอยู่เรื่อยๆ ทำไปที่ละน้อยตามกำลังจนกว่าจะสำเร็จด้วย สัมมปธานหรือความเพียรที่ถูกต้อง มี 4 อย่างคือ
  - สังวรปธาน เพียรระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้น
  - ปหานปธาน เพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว
  - ภวานาปธาน เพียรทำบุญให้เกิดขึ้น
  - อนุรักษนาปธาน เพียรรักษาการทำบุญไว้ต่อเนื่อง
6. **ขันติบารมี** หมายถึง การอดทนอดกลั้นต่อสิ่งต่างๆ
7. **สังจจะบารมี** หมายถึง การรักษาคำพูด ไม่กลับกลอก แม้ว่าจะต้องสละบางสิ่งเพื่อรักษาคำพูดไว้
8. **อธิษฐานบารมี** หมายถึง การตั้งมั่นในความปรารถนา ตั้งจิตมั่นต่อคำอธิษฐาน
9. **เมตตาบารมี** หมายถึง มีความรักต่อสัตว์ทั้งหลายในโลกอย่างเท่าเทียม ประดุจบิดามารดาารักบุตร เมตตาแตกต่างจากราคะตรงที่ ราคะอาจรักเฉพาะตัวหรือพวกพ้อง แต่เมตตาคือรักที่ไม่แบ่งแยก
10. **อุเบกขาบารมี** หมายถึง การวางเฉย มีใจเป็นกลาง การปล่อยวางในสิ่งที่ผิดพลาด ในสิ่งที่แก้ไขไม่ได้ วางเฉยในความทุกข์ของตน และสัตว์ที่ช่วยไม่ได้

ซึ่งในแต่ละบารมีนั้นแบ่งย่อยเป็น 3 ชั้น ได้แก่

- **บารมีขั้นต้น** คือ เนื่องด้วยวัตถุและทรัพย์นอกร่างกาย เช่น การสละทรัพย์ช่วยผู้อื่น จัดเป็นทานบารมี รักษาศีล แม้ว่าจะต้องสูญเสียทรัพย์สินเงินทอง จัดเป็นศีลบารมี หรือยอมถือนวชโดยไม่อาลัยในทรัพย์สิน จัดเป็นเนกขัมมบารมี เป็นต้น
  - **บารมีขั้นกลางหรืออุปบารมี** คือ เนื่องด้วยเลือดเนื้อ อวัยวะ เช่น การสละเลือดเนื้ออวัยวะแก่ผู้อื่น จัดเป็นทานอุปบารมี การใช้ปัญญารักษาอวัยวะเลือดเนื้อของผู้อื่น จัดเป็นปัญญาอุปบารมี การมีความเพียรจนไม่อาลัยในเลือดเนื้อหรืออวัยวะ จัดเป็นวิริยอุปบารมี มีเมตตาต่อผู้ที่จะทำร้ายเลือดเนื้ออวัยวะของตน จัดเป็นเมตตาอุปบารมี หรือ มีความอดทนอดกลั้นต่อผู้ที่มาทำลายอวัยวะของตน จัดเป็น ขันติอุปบารมี เป็นต้น
  - **บารมีขั้นสูงสุดหรือปรมัตถบารมี** คือ เนื่องด้วยชีวิต เช่น การสละชีวิตเป็นทานแก่ผู้อื่น จัดเป็นทานปรมัตถบารมี ยอมสละแม้ชีวิตเพื่อจะรักษาคำพูด จัดเป็น สัจจปรมัตถบารมี ตั้งจิตไม่หวั่นไหวต่อคำอธิษฐานแม้จะต้องเสียชีวิต จัดเป็นอธิษฐานปรมัตถบารมี หรือวางเฉยต่อผู้ที่มาทำร้ายชีวิตของตน จัดเป็นอุเบกขาปรมัตถบารมี เป็นต้น
- ดังนั้น จึงรวมเป็นบารมี 30 ทศ

จริยธรรม 10 ประการของพระโพธิสัตว์

2. พระโพธิสัตว์ ไม่ปรารถนาเลยว่า ร่างกายจะไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ
3. พระโพธิสัตว์ ครองชีพโดยไม่ปรารถนาว่าจะไม่มีภัยอันตราย
4. พระโพธิสัตว์ ไม่ปรารถนาเลยว่า จะไม่มีอุปสรรคในการชำระจิตใจให้บริสุทธิ์
5. พระโพธิสัตว์ ไม่ปรารถนาเลยว่า จะไม่มีมารขัดขวางการปฏิบัติภารกิจ
6. พระโพธิสัตว์ ถือว่าทำงานให้นานที่สุด โดยไม่ปรารถนาจะให้สำเร็จผลเร็ว
7. พระโพธิสัตว์ คบเพื่อน โดยไม่ปรารถนาจะได้รับผลประโยชน์จากเพื่อน
8. พระโพธิสัตว์ ไม่ปรารถนาว่า จะให้คนอื่นต้องตามใจตนเองเสมอไปทุกอย่าง
9. พระโพธิสัตว์ ทำความดีกับคนอื่น โดยไม่ปรารถนาสิ่งตอบแทน
10. พระโพธิสัตว์ เห็นลาภแล้ว ไม่ปรารถนาว่าจะได้รับ
11. พระโพธิสัตว์ เมื่อถูกใส่ร้ายป้ายสี ดิเตียนนินทาแล้ว ไม่ปรารถนาที่จะตอบโต้

มหาปณิธาน 4

1. เราจะละกิเลสให้หมด
2. เราจะศึกษาสังขารให้จบ
3. เราจะช่วยโปรดสัตว์ทั้งหลายให้สิ้น
3. เราจะบรรลุพระพุทธานุภาพอันประเสริฐสุด

เมื่อทราบถึงความหมายและองค์ประกอบของความเป็นพระโพธิสัตว์โดยถ่องแท้แล้ว จึงมีแปลกใจเลยว่าพระเมตตาคุณและพระมหากรุณาธิคุณที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงบำเพ็ญเพื่อประโยชน์สุขของพสกนิกรชาวไทย ตลอดระยะเวลากว่า 6 ทศวรรษล่วงมานั้น บริสุทธิ์บริบูรณ์ดุจดังการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์โดยแท้ ทรงตระหนักในทุกข์อันลึกกล้าของชาวบ้านที่ทั้งทุกข์เพราะยากจนและทุกข์เพราะภัยคุกคาม พระองค์ท่านได้เสด็จพระราชดำเนินลงไปเยี่ยมเยียนเป็นขวัญกำลังใจให้ราษฎรของพระองค์โดยไม่ทรงหวาดหวั่น บางวันถึงกับเสด็จพระราชดำเนินเป็นการส่วนพระองค์โดยปราศจากกำลังอารักขา นี่อาจเป็นเพียงหนึ่งในล้านที่แสดงให้เห็นเป็นประจักษ์แล้วว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประทับอยู่ในหัวใจเหล่าพสกนิกรไทยทั่วประเทศ ทรงแสดงให้เห็นว่า “การมีชีวิตอยู่เพื่อคนอื่น การรักผู้อื่นยิ่งกว่าชีวิตของตนเองนั้น...ยิ่งใหญ่อ่างไรและเพียงไหน” แม้ในวันที่พระองค์ท่านจะทรงมีพระชนมายุมากแล้ว และไม่อาจจะเสด็จพระราชดำเนินออกเยี่ยมเยียนพสกนิกรได้แจกเช่นในอดีต หากแต่พระองค์ท่านก็มีเคยที่จะหยุดทรงงานเพื่อพสกนิกรของพระองค์แม้ในวันที่ประจวบ ผู้เขียนจึงขอเชิญชวนพสกนิกรชาวไทยทั้งมวล น้อมจิตรวมใจขอให้พระองค์ท่านทรงมีพระพลานามัยสมบูรณ์แข็งแรง กอปรด้วยพระเกษมสำราญ มีพระชนมายุยืนนาน พระเกียรติคุณแผ่ไพศาลขจรขจายทั่วทิศานุทิศ หมู่อัจฉามิตรที่หวังประทุษร้ายต่อพระบรมเดชานุภาพ จงพ่ายแพ้แก่ทศพิชราชธรรมจรรยา และพระราชสัมมาปฏิบัติที่ทรงบำเพ็ญมา.